

NAGY SÁNDOR GYULA

KATALÓNIA A KÖVETKEZŐ FÜGGETLEN ÁLLAM EURÓPÁBAN?

A Katalóniában tapasztalható függetlenségi törekvések nem minősülnek csupán spanyol belügynek, komoly uniós és nemzetközi jogi vonatkozással bírnak. Különösen érdekes megvizsgálni, hogy egyes elemzők hogyan közelítik meg a potenciális függetlenedés közgazdasági összefüggéseit, előnyeit és hátrányait. A téma személyesen is érint, mivel 2012 júliusa és 2013 januárja között a barcelonai Universitat Abat Oliba CEU egyetem vendégoktatója és kutatója voltam, így első kézből tapasztaltam a téma érzékenységét.

Barcelonában a Plaza Catalunyaán egy hatalmas „Catalonia: the next independent state in Europe” felirat várta az arra sétálókat 2012. szeptember 11. után még hónapokig. A legnagyobb katalán nemzeti ünnep alkalmával szervezett függetlenségi felvonuláson különböző becslések szerint 800 ezer–1,5 millió ember vett részt. E valóban impozáns tömeg hangosan skandálva követelte Katalónia elszakadását Spanyolországtól.

Jogász és közgazdász egyetemi kollegákkal, barátokkal és hétköznapi emberekkel beszélgetve, a helyi (katalán és spanyol) sajtót olvasva egyaránt az a személyes benyomásom, hogy a kérdés azon túl, hogy jelentősen megosztja a helyieket, nagyon komoly érelemmel van átitatva, ami árt a józan gondolkodásnak. A legtöbb beszélgetés úgy kezdődött, hogy „te ezt nem értheted, mert nem vagy katalán”, mármint az önálló állami lét szükségét az egy nemzethez tartozók számára. Mikor azonban néhány perces közép-európai történelmi gyorstalpaló után e mindent elsöprőnek szánt, kissé demagóg érven sikerült túllépni, már az átlagember nem tudta meggyőző érveléssel elmondani, hogy miért kell Katalóniának több mint fél évezred közös „spanyol állami lét” után újra függetlennek lennie. A nem kevésbé függetlenségpárti, de jobban felkészült vitapartnerekkel azonban kiváló beszélgetéseket lehet folytatni. A legfontosabb érv, az érzelmi töltet mögött (a független állam adhat csak „identitást” a katalánoknak) az, hogy a régió nemzeti össztermékének közel 12 százalékát fizeti be (nettó) a spanyol költségvetésbe. Természetesen ezért bizonyos „madridi” közszolgáltatást kapnak a katalán polgárok is, hiszen a védelempolitika, a külügyek, gazdaságfejlesztés és pénzügyek, uniós ügyek nagy része központi és nem regionális kompetencia. Azonban a legtöbb katalán, különösen a világgazdasági válság mindennapokat komolyan érintő hatásai miatt, ezt sokallja. A regionális kormány (Generalitat) és a helyi politikusok jelentős része is azt szajkózza, hogy azért vannak gazdasági gondok, megszorítások és munkanélküliség Katalóniában, mivel Madrid aránytalanul sok pénzüket viszi el, amit a „lusta déli régiókra” költenek (értsd Andalúzia, Extremadura stb.) teljesen feleslegesen és haszontalanul. Ezzel az érveléssel talán nem is vitatkoznék annyira. Azonban egy új független állam létrejötte nem biztos, hogy a legjobb megoldás a gazdasági problémák megoldására.

Vegyünk számba néhány adatot. Ha Katalónia „ceteris paribus” egy varázsütésre független, eurozóna-, uniós tagállammá válna, és minden kereskedelmi, gazdasági kapcsolata (a katalán „export” 40 százaléka spanyol régiókba, 40 százaléka az EU-ba, 20 százaléka unión kívülre megy) a mostani szinten maradna, csak az eddigi „madridi” közszolgáltatásokat kellene barcelonai központtal nyújtania, akkor egyértelműen kimutatható pénzügyi haszonnal járna a függetlenség. Azonban minden közgazdász hallgató az egyetem első félévében megtanulta mikroökonómiából, hogy „ceteris paribus” megváltoztatni egy változót, vagyis hogy minden más változatlan maradjon, a valóságban lehetetlen.

Tehát vegyük sorra, mi kell ahhoz, hogy Katalónia független, új európai állam legyen a modern demokrácia és piacgazdaság szabályai szerint (vagyis békés úton). 1. Népszavazáson a lakosságnak ki kell nyilvánítania ezen akaratát. 2. A spanyol törvényhozásnak módosítani kell Spanyolország alkotmányát, amit később az államfőnek, I. János Károly királynak is el kell látnia kézjegyével. 3. Meg kell állapodnia a katalán és a spanyol kormánynak a régió kiválásának békés levezényléséről; beleértve a pontos államhatárokat, az „aktívák és passzívák” felosztását, pl. államadósság és valutatartalék, a Katalóniában lévő eddig „spanyol” állami tulajdonok helyzetét, hogy csak néhány izgalmasabb ügyeket vegyünk számba. 4. Következő lépésként Katalóniának, mint új államnak (a hatályos nemzetközi jog szerint), felvételét kell kérnie az ENSZ-be és szakosított szerveibe, majd következő lépésként az EU-ba és esetleg a NATO-ba, majd további más nemzetközi szervezetekbe (pl. OECD, IMF, WTO). Automatikus EU-tagság (a függetlenedést követően) nem létezik. Ezt jogászok és az Európai Bizottság elnöke és tagjai egyaránt egyértelműen kimondták, de elég csak elolvasni a hatályos „Európai Unióról szóló szerződés” 49. cikkét.

Az első lépés, a népszavazás gyakorlatilag megtörtént, hiszen a regionális katalán miniszterelnök *Artur Mas* (a Generalitat elnöke) 2012. szeptember 25-én bejelentette az előrehozott választások megtartását az év november 25-én. Erre azért volt szükség, mert Artur Mas nem tudott dűlőre jutni *Mariano Rajoy* spanyol miniszterelnökkel a Katalónia és Spanyolország közötti költségvetési megállapodásról (*pacto fiscal*), amelyben Katalónia kulturális autonómiáján túl saját adóbeszedési és fejlesztéspolitikai jogköröket akart megszerezni. Az egyre jobban radikalizálódó katalán lakosság 2012. szeptember 11-i komoly tömeget megmozgató függetlenségpárti tüntetése után Artur Mas úgy gondolta, jó stratégia meglovagolni a nacionalista, függetlenségpárti érzelmeket. Kijelentette, azért van szükség előrehozott választásokra, hogy a CiU (Convergencia i Unió) egy komoly, „meghatározó” (abszolút) többséggel a háta mögött (a katalán parlamentben) képes legyen kikényszeríteni az önrendelkezési jogot (értsd: egy függetlenségi népszavazást) a spanyol kormánytól és ehhez kért felhatalmazást a katalán néptől. A spanyol alkotmány szerint népszavazást csak a spanyol nemzetgyűlés, a Cortes írhat ki, és a kormánypárt (PP) prominens alakjai többször kijelentették, hogy ha bárki (értsd katalánok) önkényesen szervez népszavazást Spanyolországban, az érvénytelen és illegális lesz, ezért azt „minden eszközzel” (értsd: erőszakkal is) megakadályozzák. Véleményem szerint ez a hozzáállás a „katalán ügyszög” kontraproduktív és mellelleg nem felel meg a nyugati demokratikus normáknak sem.

A katalánok többsége azonban két, komoly megszorításokkal teli „sanyarú” év után, úgy érezte, hogy nem a CiU és Artur Mas a katalán függetlenség „záloga”.

A katalán kormányzópárt, a Convergencia i Unió csúfos visszaesését hozta az előrehozott regionális választás. A CiU 62 regionális parlamenti helye 50-re csökkent (68 fő kell a többséghez), de még így fölényesen nyerte az előrehozott választást. Második helyen a radikális függetlenségpárti, baloldali ERC (Esquerra Republicana de Catalunya) végzett 21 hellyel, megduplázva eddigi képviselőinek számát, harmadik a szocialista, a korábbi spanyol kormányzópárt helyi szervezete, a PSC (Partit dels Socialistes del Catalunya) végzett, 8 helyet veszítve eddigi mandátumaiból, míg a negyedik helyen történelme legjobb eredményével a spanyol konzervatív kormányzópárt (Partido Popular, PP) regionális szervezete végzett 19 képviselői hellyel a korábbi 18 után. Komolyan javított pozícióin a Zöld Párt és a jobboldali-liberális Ciudadans (Polgárok), valamint bejutott a katalán parlamentbe a szintén baloldali, függetlenségpárti CUP (Candidatura d'Unitat Popular, Népi egység jelöltjei) is. Az előző parlament 86 függetlenségpárti képviselőjéhez képest gyakorlatilag nem változott a katalán szeparatizmust támogatók létszáma (az új választások eredményei alapján 87 fő).

Az eredmény meglepte és csalódottsággal töltötte el a kormányzópártot és magát Mast is, ugyanis mostantól csak egy stabil koalíciós partnerrel fog tudni tovább kormányozni, a korábbi ad hoc partnerek helyett. (Hiszen az elmúlt két évben a CiU meglévő 62 helyéhez is mindig kellett külső támogatás a 68 fős többség eléréséhez.)

Az első lépés nem volt mindent eldöntő, ami ez után következik viszont még nehezkesebb lesz. A katalán függetlenség elismeréséhez (második lépésként) jó eséllyel új spanyol parlamenti választásokra lenne szükség. Olyanra, ahol a pártok egyértelműen kiállnak Katalónia függetlensége mellett vagy ellen, mert e nélkül politikai öngyilkosság lenne bármely spanyol párt részéről megszavazni a szükséges alkotmánymódosítást és az elszakadáshoz szükséges egyezményt.

Ez utóbbi (harmadik lépés) kemény tárgyalásokat fog igényelni. Ugyanis különböző precedensek vannak új államok megalakulására, de az 1990-es évek óta főleg a nemzetközi jog által *elszakadásnak* és *szétválásnak* nevezett folyamat volt jellemző (Szovjetunió és Jugoszlávia szétesése, Koszovó, Dél-Szudán, Kelet-Timor elszakadása). Azonban erre nincs egyértelmű békés (!), a nyugati demokrácia szabályainak megfelelő forgatókönyv. Azt azonban jó eséllyel lehet állítani, hogy ez az *elszakadás* esete lesz, ami egy új nemzetközi jogi alanyt (Katalónia) fog létrehozni a meglévő régi (Spanyolország) mellé. Hasonlóan, mint Koszovó esetében (ahol Szerbia jogfolytonossága nem kérdőjeleződött meg, ellentétben Jugoszlávia felbomlásával, amikor az utódállamoknak újra felvételüket kellett kérni az ENSZ-be), azzal a különbséggel, hogy itt várhatóan konszenzusos megállapodással, békésen fog bekövetkezni. Ez azonban azt jelentheti, hogy Katalónia jelentős államadóssággal kezd meg működését (a spanyol államadósság jelenleg a GDP 90 százalékán áll, amelyet, ha Szlovákia és Csehország szétválásához hasonlóan lakosságárányosan osztanak fel, és hozzáadjuk Katalónia, mint régió által felvett hitelek állományát is, amely a saját GDP-jének újabb 22 százaléka, addigra meg fogja haladni az új katalán állam egyéves nemzeti össztermékét). Felmerül további kérdésként a katalán nemzetiségű, de Spanyolországban élő, ottani bejelentett lakcímmel rendelkezők és a Katalóniában élő, de magát spanyolnak valló polgárok honosításának kérdése, amelyet bonyolít a rengeteg vegyes házasság és kettős identitású polgár esetleges speci-

ális igénye is. Ha bármelyik esetben a „konszenzusos” és a „békés” jelzők nem lesznek érvényesek az átalakulás, kiválás folyamatára, az a nemzetközi (és helyi) tőke menekülését és vállalatok elvándorlását eredményezi majd, amelynek gazdasági és társadalmi hatásai rövid távon drámaiak lesznek, és amelyek feldolgozása akár egy teljes generáció munkáját fogja igényelni.

A negyedik pont kezelése ígérkezik talán a legnehezebbnek. Ugyanis Katalónia kiválása olyan precedenst teremthet, amely igen komoly kihívások elé állíthat bizonyos országokat. Gondoljunk csak bele, hány uniós tagország nem ismeri el Koszovót a mai napig (Spanyolország, Görögország, Ciprus, Szlovákia, Románia). Ezen uniós tagok Koszovó el nem ismerésével kapcsolatos érvei jó eséllyel érvényben lesznek Katalónia függetlenségére nézve is. Továbbá kérdéses Nagy-Britannia hozzáállása Skócia helyzetének tükrében (bár a legutóbbi skót fejlemények ismeretében nem kizárt, hogy Skócia hamarabb lesz független állam, mint Katalónia), de Franciaország álláspontja is fontos, hiszen katalánok laknak a dél-franciaországi Rosellón régióban is, és sorolhatnánk tovább a különböző fokú regionális szeparatizmussal küzdő európai országokat. Azonban az Európai Unió tagja csak olyan állam lehet, amelynek minden uniós állammal rendezett kapcsolata van, hiszen már a csatlakozási tárgyalások megkezdése is konszenzust igényel a tagállamok részéről. Azonban tegyük fel, hogy Katalónia az EU és az eurózóna tagjaként létezhet tovább. Ez esetben, mint „gazdag államnak” (hiszen Katalónia GDP-je az Eurostat hivatalos 2009-es régiós számítása alapján az EU átlagának 121 százalékán áll, ami nagyjából Dánia fejlettségi szintje) komolyan hozzá kellene járulni az EU közös költségvetéséhez és az eurózóna mentőalapjaihoz, ami tovább növelné az addigra a GDP-je 100 százalékát elérő államadósságot cipelő katalán állam terheit.

A kérdés nem az, hogy Katalónia meg tud-e állni a saját lábán hosszú távon, hiszen a válság közepette is jól működő katalán székhelyű vállalatok vannak, hanem az, hogy az „átmeneti” időszakban, amíg az előbbieken említett ügyek rendeződnek, mekkor sokk éri a katalán gazdaságot és nemzetközi gazdasági kapcsolatait, mekkora gazdasági visszaesést és ezzel mennyi állás elvesztését kell elszenvednie a vállalatoknak és a lakosságnak. Egyes (finoman szólva elfogult) közgazdászok – pl. Xavier Sala i Martín – sima átmenetről prédikálnak (lásd ‘Col·lectiu Wilson’ vagy a El Cercle Català de Negocis), azonban megközelítésük leegyszerűsített, félreértelmezett és félremagyarázott tényektől hemzseg, és hamis illúziókat táplál a függetlenségről katalánok millióiban, a gyors és sima „átmenet” ábrándját dédelgetve.

Míg más, függetlennek mondható elemzések (pl. Matteo Cominetta a UBS Investment Research-től a GDP rövid távú 20 százalékos visszaesését kalkulálva) azt mutatják, hogy ez az átmeneti időszak (a spanyol állam és más EU-tagállamok hozzáállásától függően) egy vagy több évtizedet is igénybe vehet.

Azonban térjünk ki röviden a katalán választások magyar vonatkozására is. A magyar külpolitika elmúlt két évtizedének egyik legmeghatározóbb törekvése az volt, hogy a határon túli magyaroknak kulturális és/vagy területi autonómiát harcoljon ki a szomszédos országokban, sok minden más mellett arra hivatkozva, hogy Magyarország lemondott Trianon revíziójáról, valamint, hogy az autonómia nyugat-európában elfogadott, a magyar kisebbség és a többségi nemzet békés egymás mellett élését szolgálja, felmutatva (több más nemzetközi példa mellett természetesen) a katalán autonómia jól működő példáját. A katalán szeparatista törekvések felszín-

re törése azonban komolyan veszélyeztethetik a magyar külpolitika eddigi törekvéseit, és megkérdőjelezzik egyik fontos hivatkozási alapját is.

IRODALOM

Az Európai Unióról szóló szerződés (49. cikk)

Matteo Cominetta (2012): *Can Catalonia leave? Hardly*. UBS Investment Research, 18 October 2012

Nagy, Sándor Gyula (2012): Cataluña: ¿Hay vida fuera de la Unión Europea? *Catalunya Empresarial*, October 2012.

Xavier Sala i Martin (2012): Catalunya es inviable. *La Vanguardia*. 3 September 2012

Col·lectiu Wilson honlapja: <http://wilson.cat/en/> (letöltés: 2012.12.01.)

El Cercle Català de Negocis honlapja: <http://www.ccncat.cat/en> (letöltés: 2012.12.01.)

